

Сіліванова І. М.,

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА МАРКОВАНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОДАРУНОК» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

У статті представлено дослідження фразеологічних одиниць (ФО) на позначення поняття «Подарунок» у французькій мові. Розвідка здійснена з метою виокремлення лінгвокультурологічних особливостей фразеологічних одиниць для уникнення непорозумінь в процесі здійснення міжкультурної комунікації.

Ключові слова: лінгвокультурологічний аналіз, етнолінгвістика, фразеологізм, подарунок.

В статье представлено исследование фразеологических единиц (ФЕ) на обозначение понятия «Подарок» во французском языке. Разыскания осуществлено с целью выделения лингвокультурологических особенностей фразеологических единиц, чтобы избежать недоразумений в процессе осуществления межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: лингвокультурологический анализ, этнолингвистика, фразеологизм, подарок.

The article presents a survey of phraseological units denoting the notion «Present» in French language. The research is conducted with the aim to single out linguistic and cultural peculiarities of their perception and interpretation in order to prevent misunderstandings in the process of intercultural communication.

Key words: linguistic and cultural analysis, ethnolinguistics, phraseological unit, present.

Західноєвропейська інтеграція України, встановлення її контактів з іншомовними країнами, зокрема Францією, ставить на порядок денний необхідність досконалого володіння французькою мовою та підготовку високопрофесійних перекладачів. Вирішення цієї проблеми можливе лише за наявності досконалих словників та ґрунтовних досліджень тезаурусу мови.

Загальноприйнятим залишається факт, що фразеологія є найцікавішою та національно-самобутньою галуззю мови та джерелом лінгвокраїнознавчих відомостей. Це схованка багатогранного буття народу: історичної пам'яті, етнокультурних традицій, національної самобутності, неоціненого досвіду, сили духу, болю і гніву, горя і радості.

Вивчення фразеологічного фонду французької мови має давні традиції, адже навіть перші лексикографи Р. Котґрав (R. Cotgrave) та П. Рішельє (P. Richelet) не залишилися байдужими до їх чарівності. Фразеологізми продовжували цікавити і наступні покоління, але лише на початку ХХ століття, цей розділ мовознавства почав досліджуватися з точки зору науки. ФО розглядаються дослідниками під різним кутом зору, будучи об'єктом різнобічної характеристики. У 1979 році з'являється «Словник образних висловів» А. Рея та С. Шантро (Dictionnaire des expressions et des locutions d'A. Rea et S. Chantreau), який деталізовано описує ФО у їх сьогоднішньому розумінні та вживанні. Без жодного сумніву новим досягненням сучасної фразеології є інтерес до мови у її спонтанному використанні. Дослідники Берне та Резо (Ch. Bernet та P. Rézeau) у «Словнику розмовної французької мови» намагаються пояснити ці тенденції сучасної французької мови [3, с. 9].

Первинне номінативне значення слова «cadeau» (подарунок) (*du latin capitellum, petite tête*) у французькій мові – це прикрашена орнаментом велика літера, з якої розпочинався новий розділ чи глава книги в манускриптах скорописного письма. Жоден словник не дає пояснення зміни первинного значення слова на сучасне. Лише у *Le Trésor de la Langue Française* висувається гіпотеза, що напис на книзі, яку дарували жінці, починався з першої літери її імені, а перша літера цього напису називалася «подарунком». У XVII столітті (1656 р.) слово «подарунок» набуває нового значення, а саме «ласощі, улюблена страва, що дарують для дами серця», пізніше «річ, яка дарується з якоїсь нагоди» [8].

Нині *cadeau* (подарунок) у французькій мові – це річ, яку ми даруємо кому-небудь з певної нагоди [2, с. 305]. Існує розгалужена «класифікація» подарунків: *cadeaux de noces* (букв. 'подарунки на весілля'), *cadeaux de Noël* (букв. 'подарунки до Різдва'), *cadeaux du nouvel an (les étrennes)* ('букв. подарунки на Новий Рік'), *cadeaux d'anniversaire* (букв. 'подарунки на день народження') та *cadeau publicitaire* (букв. 'рекламні подарунки') для того, щоб завоювати увагу покупців. У повсякденному житті французи послуговуються такими зворотами: *offrir un cadeau* (букв. 'дарувати подарунок'), *distribuer des cadeaux* (букв. 'роздавати подарунки'), *faire un cadeau à quelqu'un* (букв. 'дарувати комусь подарунок') чи *faire cadeau de quelque chose à quelqu'un* (букв. 'дарувати подарунок у вигляді чогось комусь'), *recevoir un cadeau* (букв. 'отримувати подарунок'). Дієслово *cadeauter* (букв. 'давати подарунок') є зазначеним у словнику французької мови *Le Robert*, але використовується лише у розмовній мові. Є різноманітні варіанти написання цього слова, а саме: *cadeauter, cadoter, cadotter* [7].

Категоріальні відношення:

- синонімія і варіативність: *présent, prime, étrenne, offrande, étrenne(s), don, pourboire, gratification, bienfait, aumône, largesse, récompense, legs, munificence, allocation, souvenir;*

- антонімія: *accaparement, prise, reprise, amande, défaut, dû, inaptitude, lacune, manque, retenue, salaire, vol;*

- деривативи: *cadeauter* [2; 7].

Поняття «подарунок» лягло в основу певних французьких висловлювань та фразеологічних одиниць. Неодноразово зустрічаються ФО, що використовують поняття подарунка, як «дару» **нематеріального характеру**. *Un don de Dieu, un cadeau du ciel і cadeau tombé du ciel* (букв. 'дар Божий', 'дарунок неба' та відповідно 'подарунок, що упав з неба') [5, с. 465]. У французькій мові ці фразеологізми вживаються на позначення чогось, що людина отримує у якості подарунка від Бога. Така сама фразеологічна одиниця існує і в українській

мові. Цікаво, що і у французькій і в українській мовах під «даром» розуміють не матеріальну річ, яку не купиш за гроші, це наприклад талант або народження довгоочікуваної дитини. Негрошового подарунку стосується і ФО *faire l'offrande de sa vie* [5, с. 317]. Вислів трактуємо пожертвувати своїм життям заради когось. Протилежним за значення є ФО *un cadeau empoisonné* (букв. 'отруєний подарунок'), тобто злісний та підступний подарунок, який принесе більше клопотів ніж задоволення [7].

Окремою групою можна виділити фразеологізми, де слово «подарунок» має значення «хабар». Фразеологізм *graisser la patte à quelqu'un* (букв. 'збруднити (засмалцьовувати) комусь лапу') [4, с. 209]. Слово «лапа» вживається на позначення руки людини, яка приймає подарунок у вигляді грошей. ФО з'являється у вжитку у VI столітті, коли духовенству дозволили збирати податок від продавців. Щоб «задобрити» уповноважених збирачів податків, дрібні торговці давали їм шматок сала, який засмалцьовував (*graisser*) їм руки.

Схожим за значенням є фразеологізм *les petits cadeaux entretiennent l'amitié* (букв. 'маленькі подарунки підтримують дружбу') [7]. Цей вираз вказує на те, що дружба формується незалежно від матеріального інтересу, але подарунки можуть її підтримати та зберегти. Тобто, якщо бажаєте мати гарні стосунки з людиною, не забувайте про те, що вам у цього можуть допомогти такі знаки уваги, як дарунки.

ФО *verser un pot de vin* (букв. 'давати хабар') [1, с. 132] протягом століть набула схоже значення до вищезазначених виразів. У XVI столітті фраза означала *donner un pourboire* (букв. 'давати чайові'), тобто дати суму грошей, яка дозволить оплатити куплений напій. Нині вираз використовується на позначення хабара, тобто суми грошей, яка передається комусь нелегально за виконання певної послуги.

Ще одну семантичну групу складають ФО **міфологічного походження**. Яскравим прикладом слугує фразеологізм *un cheval de Troie* чи *cadeau de Grec* (букв. 'Троянський кінь', 'грецький подарунок'), що віднайшов своє місце у багатьох мовах світу, у тому числі і у французькій [8]. Цей фразеологізм означає обман, шахрайство, небезпечний подарунок з метою завдати шкоди комусь. За легендою, троянці подарували своїм ворогам великого дерев'яного коня в знак примирення та припинення ворожнечі. Насправді, подарунок виявився пасткою, тому що у середині переховувалися озброєні воїни троянського війська. Вночі, коли всі спали, вони вилізли з подарованого коня, відкрили ворота до ворожого табору і вчинили напад на ворога. Цей фразеологізм у розмовному варіанті французької мови асоціюється з підступністю, пастками. Але у комп'ютерному слензі *un cheval de Troie* це програма, яка порушує роботу антивірусної системи комп'ютера через Інтернет та таким чином отримує доступ до даних, що зберігаються на комп'ютері пошкоджуючи їх [6].

Фразема *ouvrir la boîte de Pandore* (букв. 'відкривати скриньку Пандори') бере свій початок у міфології [8]. Вислів вживають, коли йдеться про подарунок, що спершу здається дуже цінним та хорошим, але згодом може принести багато проблем і клопоту. У стародавній Греції Пандора – жінка, що була нібито причиною всіх лих на землі. У домі брата Прометея Епіметея, який узяв Пандору за дружину, стояла скринька, де були сховані всі лиха. Пандора з цікавості відчинила скриньку, і звідти по світу розлетілися численні біди, що завдають людям мук, горя та страждань.

Tunique de Nessus (букв. 'туніка Несса') використовується на позначення підступного подарунку, який може спричинити загибель [8]. *Nessus* (Несс) – кентавр, який вирішив допомогти Гераклу та перенести через річку його дружину Деяніру. Несс, переносючи Деяніру, намагався її звабити, за що Геракл випускає у нього стрілу. Помираючи Несс повідомляє Деянірі, що якщо вона хоче вберегти чоловіка від зрад, то їй потрібно зібрати кров вбитого Несса та натерти нею хітон свого чоловіка, що вона і зробила, спричинивши таким чином смерть героя.

Серед ФО на позначення поняття «подарунка» неодноразово зустрічаються такі, що дають **якісну характеристику людині**. Такі фразеологічні одиниці мають як позитивне, так і негативне значення. Наприклад ФО *ne pas être un cadeau* або ще один її варіант – *c'est pas un cadeau* (букв. 'не бути подарунком', 'це не подарунок') [4, с. 221]. Наведені фразеологізми використовуються для опису людини, яка є капризною та вибагливою в побуті, або для опису неприємної образливої речі. Антонімічним за значеннями є ФО *papa gâteau* чи *taman gâteau*, що використовується на позначення батька чи матері, що до нестями любить своїх дітей та постійно дарує їм подарунки.

Вираз *ne pas faire de cadeaux à quelqu'un* (букв. 'не робити комусь подарунків') означає бути безжалісним, наприклад до суперника, відповідати ударом на удар, або ж бути суворим, до людей, яких ви наймаєте на роботу. «*Les lycéens (...) ne faisaient pas de cadeaux et tourmentaient à mort le prof de musique, une chère vieille chose incapable de se défendre*» [7].

Існують і інші цікаві фразеологічні одиниці на позначення поняття «подарунку». Наприклад, це фразеологізм *c'est un caviar*, який вживається лише у розмовному стилі французької мови та використовується на позначення завдання, яке є настільки легким у виконанні, що асоціюється з подарунком. Дослівно ФО перекладається 'це чорна ікра', тобто щось, що є дуже вишуканим, смачним і є символом високого соціального статусу. Вислів *couvrir/comblé de cadeaux* (букв. 'вкривати/осипати подарунками') та *pluie de cadeaux* (букв. 'дощ з подарунків') означають дарувати комусь незліченні подарунки [7].

Фразеологізм *à cheval donné on ne regarde pas la bouche* у французькій так само як і в українській мові має безліч інтерпретацій: *à cheval donné on ne regarde pas la bride*, *à cheval donné on ne regarde pas les dents* [4, с. 221]. Українські відповідники цитованих ФО дарованому коню /коневі/ в зуби не дивляться / не заглядають/ зубів не лічать та означає, що необхідно бути вдячним за будь-який подарунок. Пояснення цьому наступне. У той час кінь як головний засіб транспорту був значно важливішим ніж сьогодні. Той, кому дарували коня у подарунок, будучи ввічливою людиною, мав бути глибоко вдячним та приймати подарунок не оглядаючи зуби тварини (так як саме по них можна визначити вік коня та його ціну). Існують й інші варіанти цього фразеологізму, які набули вжитку протягом останніх декількох років *à lapin rose donné on ne regarde pas les piles* чи *à console de jeu donnée on ne regarde pas les manettes*.

Фразеологізм *c'est (un) cadeau* (букв. 'це подарунок') означає, що щось є дуже дешевим, або взагалі безкоштовним [7]. Зазвичай це щось ви отримуєте в ресторані чи в магазині у вигляді безкоштовного подарунку. Звернемо увагу на відсутність артикля у фраземі *c'est cadeau*, яка відрізняється у значенні від *c'est un cadeau*. *C'est cadeau* означає що якась установа дарує Вам щось безкоштовно. Наприклад: *Achetez deux croissants, et le café, c'est cadeau!* – «Купуйте два круасани та отримайте каву у подарунок», тоді як *c'est un cadeau*, що хтось кого Ви знаєте – друг чи родич дарує вам щось у якості подарунку.

Отож, можна зробити висновок, що у Франції протягом віків склалися певні вірування, щодо об'єктів, які бажано чи небажано дарувати. Народні вірування та уявлення знайшли своє втілення в численних ФО та синонімічних рядах лексичних одиниць на позначення «подарунка». Фразеологізми було охарактеризовано та пояснено з точки зору лінгвокультурології на основі етнолінгвістичних та фразеологічних словників.

Література:

1. Isabelle Chollet, Jean-Michel Robert. Les Expressions Idiomaticques. Clé International, 2008. – 225 p.
2. Josette Rey Debove. Le Robert & CLE international. Dictionnaire du français. – Clé International, 2002. – 1232 p.
3. Julie Amerlynck, Phraséologie potagère. – Peeters : Louvain-La-Neuve, 2006. – 259 p.
4. Kravtsov S. Dictionnaire russe-français des expressions idiomatiques équivalentes. L'Harmatann, 2005. – 248 p.
5. Rey Alain, Chantreau Sophie. Dictionnaire d'expressions et locutions. – Le Robert, 2007. – 1086 p.
6. Encyclopédie universelle de la langue française en linge.
7. Larousse. Dictionnaire français en linge. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>
8. Trésor de la Langue Française informatisé (TLFi) : dictionnaire XIXe et XXe siècle en ligne <http://atilf.atilf.fr/>